6. ПОШУКИ ОБДАРОВАНOSTІ

Марія Ігорівна Довга,

аспірант

Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7440-8293>

УДК 37.036.5+159.99

DOI [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-4\(79\)-89-95](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-4(79)-89-95)

СТРУКТУРА ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ: ПОШУК УНІВЕРСАЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ

Анотація.

У статті надано визначення поняття «творчий потенціал», проаналізовано структури творчого потенціалу, що запропоновані в науковій літературі. Встановлено, що безумовними компонентами творчого потенціалу можна вважати відкритість до нового, інтелектуальні здібності, галузеву та загальнокультурну компетентність, мотивацію, соціальні та комунікативні навички. Коротко розглянуто значення кожного компонента для творчої діяльності. Окреслено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: творчий потенціал; структура творчого потенціалу; креативність; творча діяльність; творча особистість.

Тривалий час визнавалося, що існує окремих клас «творчих людей» – художників, письменників або музикантів, тобто людей, які працюють за вільним графіком, більшу частину часу проводять у власних мріях і фантазіях, а також потребують особливих умов ставлення.

Однак сьогоднішня реальність стала такою, що нині креативність постає необхідною якістю для людей найрізноманітніших професій – менеджерів, журналістів, пекарів, бухгалтерів, інженерів. Окрім того, розробники працюють над створенням комп'ютерних програм, які могли б замінити людей у написанні рекламних текстів, створенні нескладних музичних треків, доборі ілюстрацій для сайтів новин, визначенні діагнозів пацієнтів тощо. Результати цих розробок підтверджують, що вимоги до людських працівників зростатимуть, адже штучному інтелекту, наприклад, цілком під силу створити посередній музичний твір [10; 12]. Таким чином, найнадійнішим способом виграти у суперництві з автоматизацією постає бажання та вміння придумувати та створювати щось дійсно нове, корисне та оригінальне.

Розроблення структури креативного потенціалу дасть змогу глибше зрозуміти природу явища творчості, творчих здібностей, розробити ефективні методи діагностування та розвитку креативності.

Насамперед необхідно визначитися з тим, що потрібно розуміти під поняттям творчого потенціалу.

Словник української мови визначає потенціал як «сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил тощо, що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері»; «приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов» [6]. Таким чином, поняття потенціалу описує фактичну наявність певних можливостей, здатностей до діяльності, які, проте, результуються у самій діяльності лише за певних умов.

Поняттям «творчий потенціал» в широкому розумінні можна позначити сукупність психічних властивостей індивіда, яка за відповідних умов дасть змогу виявити та розв'язати творчу проблему. Одразу потрібно зазначити, що вимірювання компонентів творчого потенціалу не дасть змоги визначити те, на які творчі досягнення спроможна людина. Справжні творчі можливості індивіда можна оцінити лише за продуктами його творчості – коли наявний потенціал результується в написанні книги, музики, картини, створенні фільму, інженерної розробки, винаходу тощо.

У психолого-педагогічній літературі неодноразово здійснювалися спроби виокремити та назвати компоненти творчого потенціалу. Розглянемо декілька головних підходів.

Згідно з Н. Кузьміною, творчий потенціал спеціаліста охоплює такі елементи:

1) індивідуальні якості (стать, вік, структура сім'ї, координати народження, стан здоров'я);

2) рівень продуктивності діяльності в розв'язанні творчих задач (вищий, високий, середній тощо);

3) інтегративні схеми інформаційного самозабезпечення, рольової взаємодії, аналізу зворотного зв'язку під час розв'язання творчих задач;

4) психологічні передумови продуктивного розв'язання творчих задач (система відношень, установки, цінності, спрямованість, мотивація);

5) здібності, структура компетентності;

6) когнітивні, емоційні та вольові якості суб'єкта при розв'язанні творчих задач;

7) структури вмінь (гностичні, проєктувальні, конструктивні, комунікативні, організаційні);

8) вплив контексту (вплив професійного, не-професійного, сімейного оточення);

9) соціальний вплив (оцінка, заохочення, підтримка, соціальна роль);

10) психологічна готовність до перебудови (реконструювання) діяльності в пошуках нових способів розв'язання творчих задач (самооцінка, інтернальність, екстернальність, догматизм, інтуїція);

11) способи врахування системи обмежень і вимог до розв'язання творчих задач, обумовлених професією та виробництвом;

12) способи врахування системи вимог та обмежень до розв'язання задач, що зумовлюються моральними принципами [5].

У цьому підході у структуру творчого потенціалу на рівні з особистісними якостями, задатками та здібностями включаються фактори середовища – соціальний вплив і вплив контексту, які, за прийнятим нами визначенням творчого потенціалу, належать не власне до його структури, а радше до умов, у яких цей потенціал реалізуватиметься.

Також окрему групу факторів становлять зазначені індивідуальні якості (вік, стать, стан здоров'я), оскільки вони не є залежними від волі суб'єкта, але можуть істотно впливати на можливість реалізації інших компонентів творчого потенціалу (наприклад, у низці випадків здатність займатися спортом може істотно обмежуватися фізичними показниками та станом здоров'я індивіда) і зазвичай не можуть бути змінені шляхом довільних цілеспрямованих зусиль.

Також особливістю запропонованої структури є те, що вона окреслює поле для досліджень, однак не містить вказівок щодо конкретних психічних властивостей, які становлять творчий потенціал. Наприклад, категорія «мотивація» не розкриває особливостей мотиваційної сфери, які б сприяли творчості (роль зовнішньої, внутрішньої мотивації, мотивів успіху тощо).

Так, Т. Баришева виділяє в структурі креативності сім симптомокомплексів, кожний з яких охоплює низку психологічних параметрів:

1) мотиваційний (спектр інтересів, мотивація саморозвитку, творча позиція);

2) емоційний (емпатія, експресивна емоційність, емоційна лабільність, емоційний тезаурус);

3) інтелектуальний (інтуїція, здатність до перетворень, дивергентність мислення, прогнозування);

4) естетичний (асоціативність, здатність до формотворчості (почуття форми), почуття стилю, почуття гумору, перфекціонізм, здатність до імпровізації);

5) екзистенційний (креативна модель світу, екстенсійність, позитивна «Я-концепція», самотворчість);

6) комунікативний (здатність до співпраці у творчій діяльності, здатність мотивувати до творчості інших, здатність акумулювати творчий досвід);

7) компетентнісний (загальнокультурний тезаурус, компетентність в сфері теорії та технології творчості, досвід творчої діяльності) [1].

Потрібно зауважити, що тут здійснена цілком успішна спроба систематизації психологічних параметрів, які пов'язані з креативністю. Однак, на нашу думку, критерії об'єднання зазначених параметрів у групи не є сповна точними (наприклад, здатність до імпровізації, яка зарахована до естетичного симптомокомплексу, тісно пов'язана як з досвідом, так і з мисленням, тому цілком може бути віднесеною як до інтелектуального, так і до компетентнісного симптомокомплексів).

Так, В. Моляко, спираючись на літературні дані, визначає такі головні компоненти творчого потенціалу:

1) задатки, нахили, що виявляються в підвищеній чутливості, певній вибірковості, наданні переваг чомусь перед чимось, загальній динамічності психічних процесів;

2) інтереси, їхня спрямованість, частота й систематичність проявів, домінування пізнавальних інтересів;

3) допитливість, потяг до створення нового, пошуку та розв'язання проблем;

4) швидкість у засвоєнні нової інформації, створення асоціативних масивів;

5) нахили до постійних порівнянь, зіставлень, вироблення еталонів для наступних порівнянь, відбору;

6) прояви загального інтелекту – розуміння, швидкість оцінювань та вибору шляхів розв'язку, адекватність дій;

7) емоційне забарвлення окремих процесів, емоційне ставлення, вплив почуттів на суб'єктивне оцінювання, вибір, надання переваг;

8) наполегливість, систематичність у роботі, цілеспрямованість, рішучість, працелюбність, сміливе прийняття рішень;

9) творча спрямованість на пошуки аналогій, комбінування, реконструювання, змін варіантів,

економність у рішеннях, використанні часу, засобів тощо;

10) інтуїтивізм – здатність до прояву неусвідомлюваних швидких (іноді миттєвих) оцінок, прогнозів і рішень;

11) порівняно швидке та якісне оволодіння вміннями, навичками, прийомами, технікою праці, майстерністю виконання відповідних дій;

12) здібності до реалізації власних стратегій і тактик під час розв'язання різних проблем, завдань, пошуку виходу зі складних, нестандартних, екстремальних ситуацій [2].

Зазначена структура привертає увагу своєю детальністю, однак, на нашу думку, зазначені в ній елементи так само як і в попередній, не є дискретними. Зокрема «творча спрямованість на пошуки аналогій, комбінування, змін варіантів», так само як і «нахили до порівнянь, зіставлень» є компонентами «здібностей для реалізації власних стратегій і тактик (...), пошуку виходу зі складних ситуацій».

Інший підхід до розроблення структури креативного потенціалу обрала Т. Amabile. У процесі свого дослідження на основі інтерв'ю, проведених з науковцями, менеджерами та розробниками, тобто з людьми, які реалізують свій творчий потенціал у практичній діяльності, було виділено 10 основних умов, які стимулюють креативність (наведені у порядку спадання їх значення):

1) різні особистісні якості (допитливість, енергійність, інтелектуальна чесність);

2) внутрішня мотивація;

3) спеціальні когнітивні здібності;

4) готовність до ризику;

5) високий рівень експертності в обраній галузі;

6) особливості групи (синергетичні ефекти, які виникають під час групової роботи);

7) різноманітність досвіду (обізнаність у широкому колі питань, зокрема безпосередньо не пов'язаних з задачею);

8) соціальні навички;

9) високий рівень загального інтелекту;

10) відсутність попереднього досвіду в галузі, відсутність упереджень або звичних способів дій [7].

На засадах отриманого переліку, а також спираючись на дані емпіричних досліджень, Т. Amabile у своїй моделі креативності виділяє три головних складники:

1) домен-релевантні навички (розглядаються у широкому розумінні, включають рівень експертності в галузі, спеціальні когнітивні здібності, знання, естетичні уявлення тощо).

2) креативні навички (включають когнітивні стилі розв'язання творчих проблем, особистісні якості, готовність до ризику, різноманітність досвіду, соціальні навички, вміння долати ментальні установки тощо);

3) мотивація (насамперед внутрішня) [7].

Автор зазначає, що всі ці складники можна розглядати лише у взаємодії та взаємозв'язку. Наприклад, не варто очікувати плідної творчої роботи індивіда за наявності домен-релевантних і креативних навичок, але за відсутності мотивації. Аналогічно, високий рівень мотивації не зможе компенсувати відсутність навичок. Окрім цього, значущість зазначених компонентів змінюється залежно від стадії творчого процесу.

Так, Т. Lubart і F. Zenasni [15] визначають дві категорії ресурсів креативного потенціалу: когнітивні та мотиваційно-вольові.

До першої, на їхню думку, належать дивергентне мислення, аналітичне мислення, ментальна гнучкість, асоціативне мислення, селективне комбінування, а до другої – толерантність до невизначеності, готовність до прийняття ризиків, відкритість, інтуїтивне мислення, мотивація до творчості.

Автори зазначають, що значення окремих компонентів змінюється залежно від сфери діяльності, тому вимірювання загального креативного потенціалу не можна здійснювати шляхом простого сумування значень за кожним з показників.

Зокрема Е. Ільїн [3] у зв'язку з відсутністю однозначного визначення креативності, не створює структуру креативності як такої, однак, систематизуючи літературні дані щодо креативних здібностей, виділяє такі:

1) дивергентне мислення;

2) особливості сприймання, зокрема: надзвичайна чутливість до субсенсорних підказок, уміння бачити неточності, дефекти, незвичність та унікальність, властивості об'єктів, здатність бачити неочевидні перетини властивостей об'єктів, бачення головного, суттєвого, здатність бачити майбутнє перетворення, нові способи використання об'єктів, спонтанність сприймання, свобода від фіксованих установок, привабливість невизначених, асиметричних, складних об'єктів, які за допомогою уяви включаються у вищі, гармонійні порядки;

3) інтуїтивність;

4) здатність до перетворень – пошук нових поєднань відомих структур, здатність переосмислення, переформулювання;

5) асоціативність (легкість утворення асоціацій, зближення понять);

6) почуття комічного (у значенні здатності бачити смішне у повсякденному житті);

7) здатність до імпровізації (інтегральна творча здібність, що базується на лабільності нервових процесів, уяві, пластичності, гнучкості, швидкості мислення, пам'яті, інтуїції);

8) синестезія;

9) широкий фокус уваги.

Натомість А. Jordanous [13], здійснивши аналіз понад 30-ти наукових робіт, які стосувалися креативності, виділяє такі її ключові компоненти:

- 1) активна залученість у процес, наполегливість;
- 2) толерантне ставлення до невизначеності;
- 3) галузева компетентність;
- 4) загальні інтелектуальні здібності;
- 5) наявність кінцевих цілей, очікуваних результатів роботи;
- 6) свобода і незалежність;
- 7) емоційна залученість у процес, прагнення до творчості;
- 8) оригінальність;
- 9) прогрес та розвиток;
- 10) соціальна взаємодія;
- 11) спонтанність/робота за участі підсвідомого;
- 12) оцінка (визначення цінності доступних варіантів, можливість обґрунтовано обрати кращий серед можливих, уміння діяти рішуче, не гальмуючи робочий процес);
- 13) створення цінностей;
- 14) відкритість до багатоваріантності, дивергентності, експериментів.

Аналізуючи наведені структури креативного потенціалу можна побачити, що низка компонентів у певній формі повторюється в кожній з них, зокрема відкритість до нового, інтелектуальні здібності, компетентність (галузева та загальнокультурна), мотивація, здатність до інтуїтивних рішень, соціальні та комунікативні навички, готовність до ризику. Розглянемо ці компоненти детально.

Відкритість до нового. Дослідження показують, що бажання та здатність пізнавати світ за допомогою різних форм уяви та сприймання є ключовим компонентом креативності [9].

Інтелектуальні здібності. Інтелектуальні здібності дають змогу досліджувати абстрактні поняття, семантичну інформацію через здійснення низки мислинних операцій – аналізу, синтезу, порівняння, знаходження аналогій, узагальнення тощо. У цьому контексті інтелект є близьким до відкритості – він також дає змогу пізнавати нове, але в інший спосіб. Однак кореляція між рівнем креативності й інтелекту спостерігається не завжди. Так, S. Kaufman, наприклад, зазначив, що інтелект є предиктором наукових творчих досягнень, але не мистецьких. Для останніх аналогічним предиктором виступала відкритість [14].

Компетентність у відповідній галузі. Компетентність у відповідній галузі постає важливою, оскільки для створення нових продуктивних ідей потрібно бути принаймні ознайомленим з тим, що вже існує у відповідній сфері, що дасть змогу уникнути «винайдення велосипеда» та дозволить сконцентруватися на створенні чогось дійсного нового, такого, якого не існувало раніше. Значення компетентності як компонента креативності також зростає в міру розвитку наукових знань, оскільки складність сучасних методів дослідження часто обмежує можливість здійснення винахо-

дів або відкриттів індивідами, які не мають необхідної попередньої підготовки [17].

Окрім цього, дослідники [22] вказують на користь обізнаності в широкому колі питань, не пов'язаних з головною галуззю діяльності, оскільки це стимулює використання метафоричного мислення, створення аналогій, і дає змогу застосовувати одночасно концепти з різноманітних сфер для розв'язання поставлених задач.

Мотивація. На нашу думку, її роль є першочерговою, адже саме вона є рушійною силою, яка спонукає індивіда приступити до діяльності та в її процесі реалізовувати та розвивати всі інші компоненти свого творчого потенціалу, долати внутрішні та зовнішні перешкоди, що зустрічаються на шляху. Попри те, що зазвичай наголошують на ролі внутрішньої мотивації, дослідження показують, що зовнішня в різних її проявах є не менш важливою [21].

Здатність до інтуїтивних рішень. Зазвичай інтуїтивними називають рішення, які приймаються без точного усвідомлення мисленнєвих процесів та операцій, які до них призвели. Часто саме такий спосіб віднайдення рішень пов'язують із процесом творчості [16]. Серед вчених не виробилося однозначного погляду на інтуїцію. Одні дослідники розглядають її як дуже швидкий, а тому неусвідомлюваний процес логічного мислення, а інші – пов'язують з емоціями та процесами сприймання [8]. Нині також бракує досліджень, які могли б прояснити механізм зв'язку між інтуїтивністю та креативністю [16].

Окрім того, деякі вчені висловлюють сумніви щодо можливості інтуїтивно приймати якісні рішення у сферах, які характеризуються високим рівнем невизначеності. Наприклад, дослідження J. Chanteau показало, що «швидкі» інтуїтивні рішення експертів (аудитори, патологоанатоми, психологи, менеджери та ін.) часто виявляються непослідовними, а отже – мають невисоку надійність [20]. У дослідженні J. Pretz [18] показано, що стратегія інтуїтивних рішень має позитивний ефект для молодосвідчених індивідів, тоді як зі зростанням досвіду зростає якість рішень, прийнятих аналітично.

Натомість Д. Канеман [4] стверджує, що інтуїція є навичкою, яка набувається з досвідом, і, відповідно, формується за умов достатньої практики та можливості відстеження зворотного зв'язку між прийнятими рішеннями та їхніми наслідками. У такому разі, інтуїція не є універсальною навичкою та напряму залежить від досвіду та компетентності у відповідній сфері.

Соціальні та комунікативні навички. Їх значення зумовлюється декількома факторами. По-перше, сьогодні чимало творчих продуктів створюється не однією людиною, а командою фахівців, тому для всіх учасників команди важливим

буде вміння розподіляти ролі, зрозуміло формулювати власні пропозиції та ідеї, налагоджувати зворотний зв'язок у процесі роботи. По-друге, тоді, коли творчий продукт створюється самостійно (написання книги, твору живопису, створення скульптури) у багатьох випадках постає необхідність його представлення суспільству, тому достатній рівень комунікативних навичок може допомогти автору або зробити це самостійно, або заручитися допомогою фахівців (галеристів, видавців). Однак, у такому разі, комунікативні навички мають опосередковане відношення до суті самого творчого процесу і необхідність їх включення в структуру творчого потенціалу буде визначатися широтою визначення творчого процесу та його стадій.

Цікаво, що в закордонних дослідженнях окремо звертають увагу на таку рису, як готовність ризикувати. Значення цього компонента пов'язують з тим, що, приймаючи рішення включитися у творчу діяльність, індивід зазвичай не має гарантій успіху, а іноді навіть усвідомлює, що його шанси є доволі невисокими. Однак, із певних внутрішніх причин (мотивація), він вирішує прийняти цей ризик і витратити сили, час, увагу, емоційні ресурси, іноді фінансові для того, щоб реалізувати свій творчий задум.

Водночас практика підтверджує, що готовність індивіда до ризику може сильно відрізнятися залежно від сфери діяльності. Наприклад, одна і та сама людина може бути готова приймати ризики, пов'язані з музичною творчістю, але не з живописом, навіть попри те, що ці обидві діяльності належать до сфери мистецтва. Тому навряд чи має сенс говорити про готовність ризикувати як загальну якість особистості, скоріше, її варто розглядати в безпосередньому зв'язку з конкретним видом діяльності [11; 19; 23].

Таким чином, серед відібраних нами рис, очевидно, безсумнівно приналежними до структури креативного потенціалу є відкритість до нового, інтелектуальні здібності, компетентність (галузева і загальнокультурна), мотивація, соціальні та комунікативні навички. Проблема характеристики цих компонентів (зміст інтелектуальних здібностей, рівень їх розвитку, спрямованість і характер мотивації тощо), встановлення особливостей їх взаємодії та прояву, разом із питанням необхідності включення не зазначених у цій статті додаткових компонентів, потребує подальшого вивчення.

Щодо специфічності креативності, то, на нашу думку, найбільш вірогідним здається підхід, запропонований J. Plucker [17]. Відповідно до нього, креативний потенціал початково є універсальним, однак пізніше спеціалізується в міру зростання досвіду, рівня навичок та обсягу знань індивіда в певній сфері. Зазвичай людина не в змозі приділяти час і ментальні ресурси водночас багатьом галузям, тому з часом її креативний по-

тенціал набуває рис, специфічних для конкретної діяльності.

Зрештою, не варто забувати й про особливості зовнішнього середовища. Якби зусилля не докладали до розвитку компонентів творчого потенціалу, вони можуть бути зведені нанівець під впливом зовнішніх умов, що будуть обмежувати прояв цих складових. Тому поряд із вивченням внутрішніх умов, які становлять творчий потенціал особистості, необхідно враховувати і зовнішні – ті, які дають потенціалу змогу розкритися та реалізуватися у відповідних продуктах творчої діяльності.

Використані літературні джерела

1. Барышева Т.А. Психологическая структура креативности (опыт эмпирического исследования). *Известия РГПУ им. А.И. Герцена*. 2012. № 145. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskaya-struktura-kreativnosti-opyt-empiricheskogo-issledovaniya>.
2. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.
3. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. Санкт-Петербург; Новгород [и др.]: Питер, 2011. 444 с.
4. Канеман Д. Думай медленно... решай быстро: [пер. с англ.]. Київ: Форс Україна, 2020. 653 с.
5. Кузьмина Н.В. Творческий потенциал специалиста. Акмеологические проблемы развития. *Гуманизация образования*. 1995. № 1. С. 41–53.
6. *Словник української мови*: в 11 томах. Т. 7: АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1976.
7. Amabile T.M. A Model of Creativity and Innovation in Organizations *Research in Organizational Behavior*. 1988. Vol. 10. P. 123–167.
8. Epstein S. Demystifying Intuition: What it is, what it does, and how it does it. *Psychological Inquiry*. 2010. Vol. 21. P. 295–312.
9. Feist G., Reiter-Palmon R., & Kaufman J. (Eds.). *The Cambridge Handbook of Creativity and Personality Research* (Cambridge Handbooks in Psychology). Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
10. Gaëtan H., Pachet F., Nielsen F. Deepbach: a steerable model for bach chorales generation. *Proceedings of the 34th International Conference on Machine Learning*. JMLR. Org. 2017. Vol. 70.
11. Hanoch Y., Johnson J.G., Wilke A. Domain specificity in experimental measures and participant recruitment: an application to risk-taking behavior. *A Psychol Science*. 2006. Vol. 17(4). P. 300–304.
12. Hao-Wen D., et al. Musegan: Multi-track sequential generative adversarial networks for symbolic music generation and accompaniment. *Thirty-Second AAAI Conference on Artificial Intelligence*. 2018.
13. Jordanous A, Keller B Modelling Creativity: Identifying Key Components through a Corpus-Based Approach. *PLoS One*. 2016. Vol. 11 (10).

14. Kaufman S., Quilty L., Grazioplene R., Hirsh J., Gray J., Peterson J., Deyoung, C. Openness to Experience and Intellect Differentially Predict Creative Achievement in the Arts and Sciences: Openness, Intellect, and Creativity. *Journal of Personality*. 2016. Vol. 84 (2). P. 248–258.

15. Lubart T., Zenasni F. Creative Potential and its Measurement, *International Journal for Talent Development and Creativity*. 2013. Vol. 1(2). December. P. 41–50.

16. Pétervári J., Osman M., Bhattacharya J. The Role of Intuition in the Generation and Evaluation Stages of Creativity. *Frontiers in Psychology*. 2016. Vol. 7.

17. Plucker J., Beghetto R. Why Creativity Is Domain General, Why It Looks Domain Specific, and Why the Distinction Does Not Matter. *Creativity: From potential to realization*, 2004, Vol. 1.

18. Pretz, J.E. Intuition versus analysis: Strategy and experience in complex everyday problem solving. *Memory & Cognition* 2008. Vol. 36. P. 554–566.

19. Rolison J.J., Hanoch Y., Wood S., Liu P.J., Risk-taking differences across the adult life span: a question of age and domain. *Psychol Sci Soc Sci*. 2014. Vol. 69(6). P. 870–880.

20. Shanteau J. Psychological Characteristics of Expert Decision Makers *Acta Psychologica*. 1987. Vol. 85 (2). P. 203–215.

21. Steele L., McIntosh T., Higgs C. Intrinsic motivation and creativity: Opening up a black box. *Handbook of Research on Leadership and Creativity*, Edward Elgar Pub. Cheltenham, United Kingdom, 2017.

22. Todd L., Thornhill-Miller B. Creativity: An Overview of the 7C's of Creative Thought. *The Psychology of Human Thought: An Introduction*, Heidelberg: Heidelberg University Publishing, 2019. P. 277–305.

23. Tyagi V., Hanoch Y., Hall S.D., Runco M., Denham S.L. The Risky Side of Creativity: Domain Specific Risk Taking in Creative Individuals *Front Psychol*. 2017. Vol. 8.

References

1. Barysheva, T.A. (2012). Psihologicheskaya struktura kreativnosti (opyit empiricheskogo issledovaniya) [Psychological structure of creativity: empiric research]. *Izvestiya RGPU im. A.I. Gertsena. – Izvestia: Herzen University Journal of Humanities & Sciences*. 145. P. 54–64. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskaya-struktura-kreativnosti-opyt-empiricheskogo-issledovaniya>.

2. Moliako, V.O., & Muzyka, O.L. (ed.) (2006). *Zdibnosti, tvorchist, obdarovnist: teoria, metodyka, rezultaty doslidzhen [Faculties, creativity, giftedness: theory, techniques, results of researches]*. Zhytomyr: Ruta.

3. Ilin, E.P. (2011). *Psihologiya tvorchestva, kreativnosti, odarennosti [Psychology of creativity and giftedness]*. St. Petersburg, Novgorod: Piter.

4. Kaneman, D. (2020). *Dumay medlenno... reshay byistro [Thinking, fast and slow]*. Kyiv: Fors Ukrain.

5. Kuzmina, N.V. (1995). Tvorcheskii potentsial spetsialista [Creative potential of specialist]. *Gumanizatsiya obrazovaniya – Humanization of Education*. 1. P. 41–53.

6. Bilodod, I.K. (ed.) (1976). *Slovnyn ukrainskoi*

movy: v 11 tomakh. [Ukrainian dictionary: 11 Volumes] Vol. 7, AS URSS. Institute of Linguistics. Kyiv: Naukova dumka, 1976.

7. Amabile, T.M. (1988). A Model of Creativity and Innovation in Organizations *Research in Organizational Behavior*. 10, P. 123–167.

8. Epstein, S. (2010). Demystifying Intuition: What it is, what it does, and how it does it. *Psychological Inquiry*. Vol. 21. P. 295–312.

9. Feist, G., Reiter-Palmon, R., & Kaufman, J. (Eds.). (2017). *The Cambridge Handbook of Creativity and Personality Research (Cambridge Handbooks in Psychology)*. Cambridge: Cambridge University Press.

10. Gaëtan H., Pachet F., & Nielsen F. (2017). Deepbach: a steerable model for bach chorales generation. *Proceedings of the 34th International Conference on Machine Learning*. Vol. 70.

11. Hanoch, Y., Johnson, J.G., & Wilke, A. (2006). Domain specificity in experimental measures and participant recruitment: an application to risk-taking behavior. *A Psychol Science*. Vol. 17(4). P. 300–304.

12. Hao-Wen, D., et al. (2018). Musegan: Multi-track sequential generative adversarial networks for symbolic music generation and accompaniment. *Thirty-Second AAAI Conference on Artificial Intelligence*.

13. Jordanous, A., & Keller, B. (2016). Modelling Creativity: Identifying Key Components through a Corpus-Based Approach. *PLoS One*. Vol. 11 (10).

14. Kaufman, S., Quilty, L., Grazioplene, R., Hirsh, J., Gray, J., Peterson, J., & Deyoung, C. (2016). Openness to Experience and Intellect Differentially Predict Creative Achievement in the Arts and Sciences: Openness, Intellect, and Creativity. *Journal of Personality*. Vol. 84 (2). P. 248–258.

15. Lubart, T., & Zenasni, F. (2013). Creative Potential and its Measurement, *International Journal for Talent Development and Creativity*. Vol. 1(2), December, P. 41–50.

16. Pétervári, J., Osman, M., & Bhattacharya, J. (2016). The Role of Intuition in the Generation and Evaluation Stages of Creativity. *Frontiers in Psychology*, Vol. 7. 1420.

17. Plucker, J., & Beghetto, R. (2004). Why Creativity Is Domain General, Why It Looks Domain Specific, and Why the Distinction Does Not Matter. *Creativity: From potential to realization*. Vol. 1.

18. Pretz, J.E. (2008). Intuition versus analysis: Strategy and experience in complex everyday problem solving. *Memory & Cognition* 2008. Vol. 36, P. 554–566.

19. Rolison, J.J., Hanoch, Y., Wood, S., & Liu, P.J. (2014). Risk-taking differences across the adult life span: a question of age and domain. *Psychol Sci Soc Sci*. Vol. 69 (6). P. 870–880.

20. Shanteau, J. (1987). Psychological Characteristics of Expert Decision Makers *Acta Psychologica* Vol. 85 (2). P. 203–215.

21. Steele, L., McIntosh, T., & Higgs, C. (2017). Intrinsic motivation and creativity: Opening up a black box. *Handbook of Research on Leadership and Creativity*, Edward Elgar Pub. Cheltenham, United Kingdom.

22. Todd, L., & Thornhill-Miller, B. (2020). Creativity: An Overview of the 7C's of Creative Thought. *The Psychology of Human Thought: An Introduction*, Heidelberg: Heidelberg University Publishing. P. 277–305.

23. Tyagi, V., Hanoach, Y., Hall S.D., Runco M., Denham S.L. (2017). The Risky Side of Creativity: Domain Specific Risk Taking in Creative Individuals. *Front Psychol.* Vol. 8.

Dovha Mariia. The Structure of Creative Potential: Searching for Universal Components.

Summary.

Recently it was widely thought that there was an exceptional kind of creative people like artists, writers, musicians etc. who needed special circumstances to create. However, today more and more professionals have to be creative; moreover, some developers strongly believe that sooner or later AI will replace real people even at so-called 'creative' fields like writing advertising texts or simple music tracks. Thus, the problem of creativity development is increasingly becoming an important area of research. Developing the structure of creative potential enables to understand the essence of creativity phenomenon.

The creative potential can be defined as a conjunction of different personal traits, which allows successfully recognize and resolve creative problems. The concept of potential refers to a latent state, not to actual achieve-

ments. However, this potential might be put to use at the proper circumstances. This article presents the review of approaches to creative potential components' definition. It is showed that most of researches acknowledge that the creative potential structure include the following components: openness, intelligence, domain-specific and general competence, motivation, social and communicative skills, intuition and risk taking. All components are briefly discussed; based on literature analysis it is suggested that intuition is a derivative from competence and experience, risk taking is highly domain specific thus, they should be excluded from structure of general creative potential, which is developing. Consequently, the core structure of the potential consists of openness, intelligence, domain-specific and general competence, motivation, social and communicative skills.

The future research should provide a detailed analysis of all components and their role in creative activity, as well as the problem of the other traits' addition should be contemplated.

However, the author emphasizes the fact that creativity is a complex phenomenon, which should not be simplified to the distinct traits. Moreover, external circumstances are extremely important for revealing and development of present components, so the complex approach to creativity education has to be developed.

Key words: creativity; creative potential; creative personality.

Стаття надійшла до редколегії 11 листопада 2020 року